Yılmaz Murat Bilican: İzmir 9 Eylül'de kurtuldu, 13 Eylül'de yandı, yaraları hâla acıyor...

Posted on 11/09/2019
13 Eylül 1922'de İzmir yanmaya başlar.

Yangın, şehrin birden çok yerinde aynı anda başlar ve büyük bir hızla yayılır.

Dönemin İstanbul'dan sonra, en modern, en gelişmiş, en gözde şehri, güzel İzmir 5 gün boyunca cayır cayır yanar. Falih Rıfkı'nın deyimiyle "Gavur İzmir karanlıkta alev alev, gündüz tüte tüte yanıp biter."

Yangın gerçekten de bitirir İzmir'i. Şehrin üçte ikisi yanar. Ermeni, Rum ve yabancıların oturduğu mahalleler tamamen yok olur. Geriye sadece Türklerin ve Musevilerin yaşadığı mahalleler kalır.

2.6 milyon metrekarelik bir alanda (Bugünkü fuar alanınından, Kordona kadar uzanan bölge), 25 bin ev ve işyeri, kiliseler, hastaneler, okullar, oteller tamamen yok olur. Yangın, resmi tarihimizin "büyük" demekten bile itinayla kaçınmasına rağmen, "Büyük İzmir Yangını" olarak geçer literatürlere.

Siyasi, ekonomik, toplumsal sonuçları açısından bakıldığında öyle üstünkörü üzerinden geçilecek bir olay değildir. 500 bin kişi etkilenir yangından: İzmir nüfusunun Museviler hariç, gayri müslim vatandaşlarının tamamı, Türk ordusunun önünden kaçarak İzmir'e gelmiş olan Rum ve Ermeniler ve şehirde bulunan diğer yabancılar.

İngiltere'de yayımlanan Daily Mail gazetesinin muhabiri Ward Price 16 Eylül tarihli

yazısında şöyle anlatır yangını: “Deniz bakır kırmızılığındaydı. En kötüsü de, arkalarından gelen ölüm ateşi ile önlerindeki derin deniz arasında kalan dar rıhtımlarda birbiri üzerine yığılmış binlerce insanın sürekli olarak kilometrelerce uzaklıktan işitilebilecek korkunç çığlıkları yükseliyordu… Akkor halindeki dev balonların sürekli olarak havaya fırlatılmasını, akaryakıt bulunan yerlerin ateş almasını, havanın tiksindirici bir kokuyla kaplanmasını, bu arada üzerimizden ateş saçan bulutların, yanık kömür parçalarının ve kıvılcımların geçişini bir kez tasarlayın. İşte o zaman seyrettiğimiz büyük ve korkunç yıkımın korku veren görünüşünü gözünüzün önünde canlandırabilirsiniz.”

Körfezde bekleyen savaş gemileri, alevlerin önünden kaçan 320 bin kişiyi alır, geriye kalan yaklaşık 180 bin kişi yanarak, boğularak çeşitli şekillerde ölürler. Çoğunluğu gayrimüslim vatandaşların oluşturduğu “gavur İzmir’de” bir anda “gavur” kalmaz neredeyse.

Koca bir şehir nasıl böyle göz göre göre yanar ve biter?

Daha 4 gün önce, 9 Eylül 1922 tarihinde Türk askeri şehre girmiş, önemli bir direnişle karşılaşmadan hükümet konağı ve Kadifekale’ye Türk bayrağını dikmiş, şehrin kontrölünü tamamen eline geçirmiştir. Hatta bir gün sonra 10 Eylül’de Mustafa Kemal de İzmir’e gelmiş ve coşkuyla karşılanmıştır.

Bize tarih anlatılırken 9 Eylül’den çok söz edilir ama 13 Eylül üzerinde fazla durulmaz. Her yıl 9 Eylül’de ortama salınan milliyetçi gaz ve toz bulutlarıyla 13 Eylül’ün üzeri perdelenir, konu geçiştirilir. Konuşmak istenmez adeta bu konuda. Çünkü konuşulduğunda sağduyu sahibi her insanın kafasında çok basit sorular oluşur. O soruların cevabı yoktur resmi tarihte.

Güzel İzmir’i, Türk ordusundan kaçmakta olan “Kahpe Yunan”ın, sonraları ise Ermeni’lerin yaktığı söylenir. Oysa gariplikler vardır ortada, bir kere şehir 9 Eylül’de, Türk askeri kenti ele geçirdikten 4 gün sonra yanmaya başlar. Yunan askeri çoktan gitmiştir şehirden, kontrol

tamamen Türklerdedir. Mustafa Kemal herhangi bir güvenlik sorunu yaşamadan, Kordon'da Kramer Otelde kalmaktadır. (Yangın Kordon'a doğru gelince üstü açık arabayla Göztepe'ye geçer) Şehirde bulunanlar, şehrin yüzyıllardır orada yaşayan gayrimüslim nüfusu ve Türk ordusundan kaçıp, iç bölgelerden İzmir'e gelen gayrimüslimlerdir.

Yüzlerce yıldır Türklerin yönetiminde yaşayan bu insanların, 3 yıl aradan sonra kenti yeniden Türkler aldı diye kendi evlerini, işyerlerini, kiliselerini yakmış olmaları düşüncesi, Rum ve Ermeni vatandaşların, kendi kendilerini telef ettiklerini iddia etmek anlamına gelir ki, bu çok inandırıcı değildir.

Hadi diyelim birileri 4-5 yerden şehri ateşe verdi. Neden söndürülmediği kocaman bir soru işaretidir. İtfaiye yetersiz kalmış olsun, peki şehri ele geçirmiş olan askerler de mi yok. Kazma kürek şehrin bir bölümü kurtarılamaz mı? Diyelim evler ahşap ve bitişik nizam, rüzgar da var, söndürülemedi, peki koca koca büyük avlulu kiliselere, hastanelere, okullara ne demeli?

Şunu merak ediyorum, acaba yangın hiç söndürülmeye çalışıldı mı? Bu konuda bir kayıt var mı? "Koştuk gittik, çok uğraştık ama başaramadık" gibi bir şeye hiç rastlamadım ben. Bize anlatılan, "Birden çok yerde yangın başlatıldı, batıya doğru esen rüzgarla hızla yayıldı, büyüdü, büyüdü ve de büyüdü. 5 gün boyunca yandı, bitince de söndü."

Kemalpaşa'dan İzmir'e baktığında, "Bu şehre birşey olursa çok üzülürüm" diyen Mustafa Kemal, bilindiği gibi 10 Eylül'de Bornova'dan İzmir'e girmiş, sonrasında Karşıyaka'ya geçmiş, 11 Eylül'de Kordon'da Kramer otele yerleşmiş, yangın başlayıp da Kordon'a doğru ilerleyince, oradan da Uşakizade Muammer Bey'in Göztepe'deki köşküne geçmiştir. İzmir cayır cayır yanarken bu "güvenli" köşkte zengin bir ziyafet verilmektedir.
Mustafa Kemal'in yaveri Salih Bozok anlatıyor,"Denize nazır terasta Mustafa Kemal ile Latife bir ara yalnız kalmışlardı….Yangın bütün dehşetiyle sürüyordu. Kordon Boyu ve bugün fuarın yer aldığı alan alevler içindeydi. İki yaver uzaklarında kalmıştı, ama

konuşmaları duyuluyordu. Mustafa Kemal Latife'ye sordu: 'Bu yangın yerinde size ait emlak var mıydı?' Latife, 'emlakimizin mühim bir kısmı yanan sahadadır' dedi ve heyecanla ekledi: 'Paşam isterse hepsi yansın. Yeter ki siz sağ olun. Bu mesut günleri gören insanlar için malın ne kıymeti olur? Memleket kurtuldu ya. İleride olanları yeniden ve daha mükemmel bir surette yaptırırız.' Bu cevap Mustafa Kemal'in çok hoşuna gitti. 'Evet! Yansın ve yıkılsın" dedi. 'Hepsinin telafisi mümkündür.' ("Salih Bozok Anlatıyor", Cumhuriyet, 30 Ocak 1939)

Falih Rıfkı Atay ise, sonradan sansür edilmemiş olan orjinal "Çankaya"sında şöyle anlatıyor: "Gavur İzmir karanlıkta alev alev, gündüz tüte tüte yanıp bitti. Yangından sorumlu olanlar, o zaman bize söylendiğine göre, sadece Ermeni kundakçıları mı idi? Bu işte o zamanki ordu komutanı Nureddin Paşa'nın hayli marifeti olduğunu da söyleyenler çoktu. Atatürk'ün Nureddin Paşa'yı eskiden beri sevmediği Nutuk'unda görünür. (…)
'Yağmacılar da ateşin büyümesine yardım ettiler… İzmir'i niçin yakıyorduk? Kordon konakları, oteller ve gazinolar kalırsa, azınlıklardan kurtulamayacağımızdan mı korkuyorduk? Birinci Dünya Harbinde Ermeniler tehcir olunduğu vakit, Anadolu şehir ve kasabalarının oturulabilir ne kadar mahalle ve semtleri varsa, gene bu korku ile yakmıştık. Bu kuru kuruya tahripçilik hissinden başka bir şey değildir. Bunda bir aşağılık duygusunun da etkisi var. Bir Avrupa parçasına benzeyen her köşe, sanki Hıristiyan ve yabancı olmak, mutlak bizim olmamak kaderinde idi…"

Falih Rıfkı'nın işaret ettiği ve İzmir Yangını deyince adı sıkça geçen nam-ı diğer Sakallı Nurettin Paşa hakkında biraz daha bilgilenince, "iç düşmanla" mücadelede hâla devam eden devlet geleneklerimizin nerelere kadar uzandığını anlamış oluyoruz. Nurettin Paşa, dönemin bir Yeşil'i, Çatlı'sı olarak devlet adına epeyce başarılı işe imza atmış bir paşadır. Hatta 12 Eylül'den sonra, kendisine yapılan vefasızlığa son verilmeye çalışılmıştır. (Nureddin Paşa hakkında daha çok bilgi için:
http://www.taraf.com.tr/yazilar/ayse-hur/tek-eksik-sakalli-nureddin-pasa/18281/)

Fevzi (Çakmak) Paşa'nın sözleri ise itiraf gibidir: 'Nurettin Paşa'nın kısa görüşü acı biten iki

olaya neden olmuştur. Biri İzmir'in büyük yangını, diğeri Gazi Kemal'in bu yangın münasebetiyle yerleştiği otelden Latife Hanım'ın Göztepe'deki evine yatılı misafiretidir' der. (Süleyman Külçe, Mareşal Fevzi Çakmak, Askeri Hususi Hayatı, Birinci Cilt, Cumhuriyet Matbaası, 1953, s. 236.)

13 Eylül 1922'de İzmir bir çok noktadan aynı anda tutuşturuldu.

Kimse söndürmedi, söndürmeye çalışmadı.

Ateş hızla büyüdü, büyütüldü.

Dönemin, İstanbul'dan sonra, en modern, en gelişmiş, en gözde şehri, güzel ve gavur İzmir 5 gün boyunca cayır cayır yandı.

Şehrin nüfusunun çoğunluğunu oluşturan gayri müslimler, ya canları pahasına şehri terk ettiler ya da yanarak, boğularak öldüler. Yüzlerce yıldır birlikte yaşadığımız komşularımızı düşman diye denize döktük.

İzmir bir daha hiç eskisi gibi olamadı.

Zati o kadar "gavur"la ne yapardık ki biz? İzmir hiç bizim, hiç "milli" olamazdı.

Sonuçta, 9 Eylül'de düşman işgalinden kurtardığımız İzmir, 13 Eylül'de başlayan yangınla yandı bitti kül oldu.

Kim mi yaktı?

Bu sorunun cevabı, aşağıdaki soruların cevabında saklı.

Kim söndürmedi?

Kim bundan fayda sağladı?

Kim amacına ulaştı?

Kim üstünü örttü?

Kim 1900'lü yılların başından beri, etnik ve dinsel olarak farklı kimlikleri "iç düşman" olarak görüp, onları sistematik olarak sürgün etmeye, mallarına el koymaya, dahası yok etmeye çalışıyor.
Kim sünni müslüman-Türk kimliği dışında hiçbir kimliği tanımıyor?
Kim, 1915 soykırımını yaptı?
Kim, Trakya Olaylarını, 6-7 Eylül'ü, Varlık Vergisini tezgahladı?
Dersim'de mağaralarda saklanan binlerce masum insanı kim katletti?
Kim 1964'te 20 dolar 20 kiloyla 50 bin Rum vatandaşı sınırdışı etti?
Kahraman Maraş'ı Sivas'ı
Hrant'ı kim öldürdü?

Peki İzmir'i kim yaktı?

Kim mi?

Kaynak: t24.com.tr